

Flesteparten av de marine fiskeartene er livskraftige

Rødlista gjør det lettere for fiskeriforvaltningen å oppdage negative utviklingstrender, og å sette i verk tiltak for de artene som ligger dårlig an. I den kommende rødlista er 184 marine fiskearter vurdert; av dem havner åtte i kategorien truet. Tre arter – pigghå, ål og snabeluer – viser en positiv trend slik at kategorien kan settes ned eller arten kan tas ut av rødlista.

RUPERT WIENERROITHER | rupert@imr.no og KJELL NEDREAAS

Høsten 2015 publiseres den tredje utgaven av Norsk rødliste for arter. Der omtales de fleste flora- og faunaarter, lav og sopp som har naturlig forekomst og som reproducerer i norske områder på den nordlige halvkulen. Rødlista er en oversikt over arter som er vurdert å ha en risiko for å dø ut. Kunnskap om endringer i tallrikhet over tid, populasjonsstørrelse og geografisk utbredelse legges til grunn for vurderingene, og artenes tilstand klassifiseres i henhold til ulike alvorlighets kategorier. Det angis også hvilke faktorer som har ført til eventuelle endringer når listen oppdateres.

25 ekspertkomiteer

Rødlista blir utarbeidet etter kategorier og kriterier som er utviklet av IUCN (International Union for Conservation of Nature). Dette skal sikre at vurderingene er objektive og kan etterprøves på tvers av organismegrupper og regioner (land). Artsdatabanken er ansvarlig for den norske rødlisten, og har gitt opplæring i bruk av metoden til 25 ekspertkomiteer. De har spesialkunnskap om en organismegruppe og foretar selve rødlistevurderingene. Flere forskere fra Havforskningsinstituttet er involvert. De bidrar til vurderingene av marine organismegrupper som sjøpattedyr, fisk, krepsdyr, bløtdyr, svamper, koralldyr og alger. Ekspertkomiteen Marin fisk er ledet av instituttet.

Har vurdert 184 fiskearter

285 marine fiskearter er påvist i norske farvann i 2015. 101 av disse anses å ha begrenset forekomst i Norge. De gjester norske farvann med uregelmessige mellomrom, men er ikke registrert som reproduserende hos oss. Disse artene ligger utenfor IUCNs definisjon av hvilke arter som skal vurderes, og havner dermed i kategorien *ikke egn* (NA) (se tabell med kategorier for rødlistevurderingene). Arter som ikke har etablert reproduserende bestander i Norge kan likevel vurderes hvis mer enn to prosent av den globale bestanden oppholder seg regelmessig her i deler av års- eller livssyklusen. For fisk gjelder dette de to artene ål og brugde. Dermed er det 184 arter som kvalifiserer for rødlistevurdering, sju mer enn i 2010. Stillehavssilda har siden blitt påvist med en egen bestand i Balsfjorden, og noen ringbukarter er nybeskrevet. Foreløpige vurderinger for 2015 viser 20 *ikke vurderte*-arter (NE), 147 *livskraftige* arter (LC), 6 *datamangel*-arter (DD), 3 *nær-truet* arter (NT) og 8 *truede* arter (se tabell).

IUCNs kriterier klassifiserer artene i henhold til risiko for utdøing fra norske farvann, men dette lar seg vanskelig kvantifisere for marine arter. Det antas imidlertid at marine fiskearter har lav sannsynlighet for å dø ut, men rødlista påpeker hvor det trengs ytterligere forvaltningstiltak for å snu en negativ trend.

Populasjonsreduksjon mest relevant

Artene skal vurderes mot fem kriterier: populasjonsreduksjon, geografisk utbredelse og pågående nedgang, liten populasjon og pågående nedgang, svært liten populasjonsstørrelse eller forekomst og en kvantitativ analyse av risiko for utdøing. Ikke alle kriteriene kommer til anvendelse for alle organismegrupper, og for marine fisk er det stort sett populasjonsreduksjon som blir brukt. Bestandsberegninger, fangst per enhet innsats (CPUE) og tallrikhetsindekser fra tokt og fangststatistikk utgjør datagrunnlaget for vurderingene. Avhengig av hvor stor nedgangen har vært, eventuelt om det er ventet en fremtidig nedgang, og om årsaken til nedgangen er reversibel og/eller forstått og/eller opphørt, så plasseres arten i en av de følgende rødlistekategoriene: kritisk truet, sterkt truet, sårbar eller nær truet. Mens noen få fiskearter også kan rødlistes på grunn av liten geografisk utbredelse og pågående nedgang, er de resterende kriteriene lite relevante for marin fisk. Usikkerheten blir større jo mindre bestanden er, og bruk av kriteriene "liten populasjon og pågående nedgang" og "svært liten populasjonsstørrelse eller forekomst" er beregnet for bestander med så få individer at usikkerheten i det marine miljø blir for stor. Risiko for utdøing kan, som tidligere nevnt, ikke kvantifiseres for fiskearter.

Vurderer artene, ikke bestandene

En rødlistevurdering byr på forskjellige utfordringer. Dagens situasjon skal sammenlignes med situasjonen for tre generasjoner siden; minimum ti år. Med generasjonstid menes gjennomsnittsalderen i den kjønnsmodne bestanden, informasjon som ikke alltid er tilgjengelig. For arter med flere bestander i norske farvann blir generasjonslengden sett lik gjennomsnittsalderen på de enkelte gytebestandene.

Det skal også tas hensyn til naturlige svingninger i bestanden. Det gjelder spesielt arter med kort generasjonstid som f.eks. brisling og øyepål. Her er det viktig å få frem en overordnet trend i tidsserien, og det kan være nødvendig å gå lenger tilbake enn minimum referanseperiode på ti år for å beregne utviklingen de siste årene.

FAKTA

Endringer fra forrige rødliste

Forbedret situasjon

Snabeluer
Pigghå
Ål

Forverret situasjon

Brisling
Blåsteinbit
Polartorsk
Stillehavssild (Balsfjorden)

Norsk rødliste for arter er en regional rødliste i verdenssammenheng, og skal uttale seg om artenes tilstand og utvikling i norske farvann. Data fra forskjellige norske havområder må derfor vektas og kombineres. Artens situasjon i naboland kan tas i betraktning hvis den har positiv innflytelse på den norske bestanden. Det er viktig å påpeke at det er artene som vurderes, ikke bestandene. Det vil si at det ikke blir skilt mellom for eksempel kysttorsk og skrei eller nordsjøsild og nvg-sild.

Uskrevet regel beskytter truede arter

Naturmangfoldloven sier at artene og deres genetiske mangfold skal forvaltes på en slik måte at de ivaretas på lang sikt og forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Forvaltningsprinsippet i havressursloven innebærer videre at forskningen og forvaltningen overvåker de enkelte bestandene, og vurderer tilstanden med jevne mellomrom. Dette gjelder både for

arter som høstes i et direkte fiske og bifangstarter. Rødlista har derfor blitt et viktig verktøy som gjør forvaltningen i stand til å oppdage negative utviklingstrender og iverksette tiltak for å stoppe og snu dem. For eksempel er det etter hvert blitt en uskrevet regel at det ikke skal foregå noe direkte fiske på truede arter på Rødlista. For de viktigste kommersielle artene viser det seg også å være godt samsvar mellom bestandsvurderingene til ICES (Det internasjonale råd for havforskning) og rødlistevurderingene. Selv om det kan få negative konsekvenser for fiskerinæringen på kort sikt – som for eksempel rødlistingen av lange i 2006 – så har Rødlista bidratt til at det settes inn ekstra innsats for å bedre situasjonen for artene slik at de kan fjernes fra lista så snart som mulig. Vi vil imidlertid understreke at dersom nødvendige reguleringer blir iverksatt, så bør rødlistede arter som tas i uunngåelig bifangst likevel kunne omsettes og kjøpes med god samvittighet. Slik unngår vi skjult og urapportert beskatning.

	Rødlistekategorier på regionalt nivå	Betydning av kategorien	Grunner for å havne i kategorien	
Rødlistede arter	Truede arter	RE (regionally extinct) regionalt utdødd	utdødd fra Norge	ingen marin fiskeart er utdødd fra Norge
		CR (critically endangered) kritisk truet	ekstremt negativ bestandsutvikling og høy risiko for utdøing i norske farvann	data viser en populasjonsreduksjon av forskjellig alvorlighetsgrad
		EN (endangered) sterkt truet	svært negativ bestandsutvikling og høy risiko for utdøing i norske farvann	
		VU (vulnerable) sårbar	alvorlig bestandsutvikling og høy risiko for utdøing i norske farvann	
	NT (near threatened) nær truet	høy risiko for å bli en truet art i framtida		
	DD (data deficient) datamangel	kategori omfatter hele spekteret fra og med CR til og med LC, men kan ikke fastsettes pga kunnskapsmangel	kunnskapsmangel, men artens situasjon er svært bekymringsfull	
	LC (least concern) livskraftig bestand	arter med liten eller ingen risiko for utdøing	ingen data som tyder på at arten er nær truet eller truet	
NE (not evaluated) ikke vurdert	vurdering ikke gjennomført	kunnskapsmangel eller uavklart taksonomi		
NA (not applicable) ikke egnet	arter som ikke skal vurderes	gjester som ikke reproducerer i norske farvann		

Eksempler på arter i de forskjellige kategoriene

Ikke egnet-art (NA): St. Petersfisk *Zeus faber*.

Listen over fiskearter som ses på som gjester i norske farvann (NA-arter) er lang. Et eksempel er St. Petersfisk som er registrert hyppigere de siste årene. Både ungfisk og gyteklare hunner er observert, men arten er ikke ansett som etablert og reproduserende i ti sammenhengende år; slik IUCN-reglementet krever. Det kan ikke utelukkes at St. Petersfisk vil bli vurdert som livskraftig (LC) en gang i fremtiden hvis denne trenden fortsetter.

Many fish species are considered as visitors (NA-species) in Norwegian waters, one of which is John dory. It has been registered more often in recent years, both juveniles and females ready to spawn. The species is, however, not considered to be reproductively established for a continuous period of ten years (as required by the regulations of IUCN), but John dory might be evaluated as LC in the future if this trend continues.

Ikke vurdert-art (NE): liten laksetobis *Arctozenus risso*.

For noen arter mangler det data for å kunne gjennomføre vurderingen. Denne mesopelagiske fisken er tallrik i norske farvann, men det er ukjent om den reproduserer her.

Some species cannot be evaluated because of lack of data. Spotted bar-racudina, a mesopelagic species, is very abundant in Norwegian waters, but it is not known if it reproduces here.

Livskraftig art (LC): båndålebrosme *Lycodes eudipleurostictus*.

For en del ikke-kommersielle arter som denne ålebrosmen finnes det ingen informasjon som indikerer at arten er truet. Samtidig anses kunnskapsgrunnlaget om forekomst og reproduksjon som godt nok til at båndålebrosme blir vurdert som livskraftig. Det er heller ikke noen bekymringer for arter som makrell, sei, sild og torsk som representerer de store norske fiskebestandene. Denne situasjonen ventes å holde seg under forutsetning av at vedtatte forvaltnings- og høstingsregler implementeres og håndheves.

For many non-commercial species, like this doubleline eelpout, there is no indication of any threat, and the knowledge on occurrence and reproduction is considered to be good enough to designate the species to the category "least concern". There are also no concerns for species representing the large Norwegian fish stocks like e.g. mackerel, saithe, herring or cod. No deterioration is expected, provided that adopted management and harvesting rules are implemented and enforced.

Datamangel-art (DD): dvergekjeks *Cyclopterois mcalpini*.

Foto: Universitetsmuseet i Bergen

For noen arter har man nesten ingen data om utbredelsen og biologien, og det er umulig å sette dem i en kategori. Årsaken kan være at arten er svært sjelden eller at habitatet ikke dekkes av Havforskningsinstituttets toktaktivitet. For eksempel er dvergekjeks ikke funnet på mange år, selv om det pågår mye toktaktivitet i Barentshavet. Bildet viser et individ fra samlingen til Universitetsmuseet i Bergen (ZMUB 3989) som ble fanget i 1914 i den sentrale delen av Barentshavet.

For some species there is almost no data on their distribution and biology, and they cannot be assigned to a category with reasonable certainty. The species might be very rare or its habitat is not covered by any survey activity. Arctic lumpsucker has not been found in many years, despite the fact that the Barents Sea is sampled regularly and extensively. The picture shows a specimen caught in 1914 in central Barents Sea. The specimen belongs to the collection at the University Museum of Bergen (ZMUB 3989).

Rødlistet art (CR, EN, VU eller NT): blålinge *Molva dypterygia*.

Blålinge har stått på rødlisten som truet art siden 2006. Den ble nedfisket på 1990-tallet over hele Nordøst-Atlanteren og er fortsatt på et lavt nivå. I Norge opphørte det direkte fisket i 2009. Blålinge fiskes nå kun som bifangst. Fangstene er på et lavt nivå.

Blue ling has been on the Red List as threatened species since 2006. The stock size decreased in the 1990s in the whole Northeast Atlantic and the abundance remains at a low level. In Norway the direct fishery stopped in 2009. Blue ling is now only caught as bycatch and catches are at a low level.

Most of the marine fish species in category Least concern

The Red List of Species makes it easier for the fisheries management to detect negative trends and to implement the necessary measures for threatened species. In the upcoming Red List of Species, 184 marine fish species are considered; of them eight are expected to be threatened. This is as many as in the 2010 edition, and some species will remain in the same category, while three species (spurdog, eel and beaked redfish) show a positive population trend. This means their category can be adjusted down or even taken off the Red List.